

В. Зеленський,
науковий керівник – д-р юрид. наук, проф. Д.М. Лук'янець,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ОРГАНІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ НА ОСНОВІ ОЦІНКИ ЧУТЛИВОСТІ БАНКУ ДО РИЗИКІВ

Відповідно до вимог Базельських принципів ефективного банківського нагляду Національний банк України (далі – НБУ) перманентно удосконалює підходи щодо відносин банків та банківського нагляду. Філософія НБУ щодо нагляду за всіма установами фокусується на ризиках. Застосовуючи цю загальну філософію, НБУ визнає різні складності ризику, на який наражаються банки. Ризики – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал або надходження банку.

Нагляд на основі оцінки ризиків вимагає, щоб наглядовці визначили проблеми, на які наражається банківський сектор та їх вплив на характер і рівень ризиків у цій установі. На основі таких оцінок наглядовці складають плани і дії нагляду.

Нагляд на основі оцінки ризиків є поглибленим провадженням заснованої на ризиках наглядової філософії, що історично використовувалася НБУ. Це поглиблення забезпечує уніфіковані визначення ризиків, структуру для оцінки цих ризиків і більш інтегроване використання оцінки ризиків у процесі нагляду.

НБУ визнає, що основою банківської діяльності є прийняття ризиків з метою одержання прибутків. За нашими оцінками доцільно брати за основу не тільки одержання прибутків, а передусім задоволення потреб клієнтів комерційних банків на найвищому рівні і цим підвищити довіру населення до банківської системи взагалі.

Ризики банківської діяльності повинні оцінюватися з точки зору їх значущості. Ці оцінки мають проводитися на постійній та юридично обґрунтованій основі.

Нагляд на основі оцінки ризиків НБУ функціонує більше у ролі наглядовця, а не ревізора, що дозволяє НБУ здійснювати превентивний нагляд завдяки зосередженню на системних ризиках, які становлять найбільший ризик для банку.

Для високоризикових видів діяльності або видів діяльності, що стали особливо ризиковими через ринкові умови, метою НБУ є взаємодія і вплив на сектор за допомогою прямого нагляду, нормативно-правових актів і положень. У ситуаціях, коли окремий банк не належним чином використовує юридичну базу для управління своїми ризиками, метою НБУ є використання відповідних засобів впливу на керівництво банку з метою коригування його практики відповідно до основних нормативно – правових актів.

Схему банківського нагляду на основі оцінки ризиків можна подати у вигляді п'яти послідовних кроків:

- 1) ідентифікація ризику;
- 2) вимірювання ризику та відокремлення його юридичної складової;
- 3) оцінка управління ризиками;
- 4) розміщення ресурсів банку у сфері підвищеного або зростаючого ризику;
- 5) використання відповідних інструментів нагляду за проблемними сферами діяльності банку.

Необхідно підкреслити, що нагляд на основі оцінки ризиків розподіляє більше ресурсів у сфері підвищеного ризику.

НБУ досягає цього за допомогою:

- виявлення ризиків з використанням уніфікованих дефініцій;
- вимірювання ризику на основі уніфікованих оціночних факторів;
- оцінка управління ризиками для визначення того, чи дійсно системи банку адекватно управляють і контролюють визначені рівні ризику;
- спрямування більших ресурсів у сфері підвищеного або зростаючого ризику;
- використання відповідних інструментів нагляду, в тому числі і юридичних.

Існування ризику не обов'язково є причиною для занепокоєння. Для нагляду ризиків у перспективі наглядовці мають вирішити, чи виправданими є ризики, які бере на себе банк.

Невиправданий ризик може впливати з навмисних або ненавмисних дій. Коли ризики є невиправданими, наглядовці мають взаємодіяти з керівництвом і спостережною радою і спонукати їх до пом'якшення або усунення цих невиправданих ризиків.

Зрозуміло, що не існує єдиної системи управління ризиками, яка підходить для всіх банків. Кожна установа має зробити свою власну програму управління ризиками, скориговану на її потреби і обставини. Розвиненість системи управління ризиками її підвищує, разом зі збільшенням розміру, складності та географічної диверсифікації кожного банку.

Незалежно від структури банку кожна програма управління ризиками повинна включати:

- 1) виявлення ризику;
- 2) вимірювання ризику;
- 3) контроль ризику;
- 4) моніторинг ризику.

Ефективне управління ризиками вимагає, щоб інформувалася спостережна рада банку. Спостережна рада має скеровувати стратегічний напрямок банку. Ключовим компонентом формування стратегічного напряму є встановлення толерантності установи до ризику шляхом затвердження юридичних положень, що встановлюють стандарти. Добре розроблені, юридично обґрунтовані системи моніторингу дозволяють спостережній раді покладати на керівництво банку відповідальність за проведення операцій у межах встановлених рівнів толерантності.

Здібне керівництво і відповідна комплектація персоналом також є суттєвими чинниками ефективного управління ризиками. Керівництво банку має:

- реалізувати стратегічний напрямок банку;
- розробляти юридично обґрунтовані положення, що визначають толерантність установи до ризику, які відповідають стратегічним цілям установи;
- наглядати за розробкою і забезпеченням функціонування інформаційних систем управління;
- забезпечувати, щоб стратегічний напрямок і толерантність до ризику були ефективно доведені до виконання і дотримувалися у всій організації.

Менші установи, як правило, мають менш формалізовані положення, процеси і системи контролю, ніж більші установи. Проте це не означає, що системи управління ризиками є менш важливими для менш складних установ. Це просто означає, що формалізація процесу є менш вираженою.

Ефективний процес управління ризиками включає послідовні юридичні положення, процеси, персонал і системи контролю та відповідальності.

Доцільні положення базуються і відображають місію, цінності та принципи установи. Вони також роз'яснюють толерантність установи до ризику. Мають бути впроваджені механізми перегляду положень у разі зміни діяльності або толерантності.

НБУ прагне вдосконалити механізми регулювання в банківській діяльності, та відповідати все більшим принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету. Для цього впроваджено методику рейтингової оцінки CAMELS, яка включає і оцінку чутливості банку до ринкових ризиків.

Звернемо увагу на наявність у системі ризиків юридичного аспекту. Не можна не погодитись з рішенням НБУ від 15.03.2004 та 02.08.2004 про прийняття відповідно Методичних вказівок щодо інспектування банків та Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування системи ризик – менеджменту у банках України.

Дані методичні рекомендації розроблено відповідно до Закону України “Про банки та банківську діяльність”, Закону України “Про Національний банк України”, а також з урахуванням провідних міжнародних документів, які регламентують принципи корпоративного управління.

У цих методичних вказівках вперше виділяють розділ про юридичний ризик, дають йому визначення та подають рекомендації щодо стратегічного управління ними. Враховуючи це, комерційні банки можуть розробити внутрішні положення і методики управління юридичними ризиками, створюючи відповідні підрозділи в структурі банку.

Система управління юридичними ризиками стає дедалі більш ефективною особливо тоді, коли банк додержується принципів корпоративного управління.

Корпоративне управління – це система, за допомогою якої керуються та контролюються компанії. Вона конкретизує розподіл прав та обов'язків серед різних підрозділів компанії, що важливо при стратегічному управлінні юридичними ризиками, які виникають у середині різних категорій ризиків.

Процес управління юридичними ризиками має охоплювати всі види діяльності банку, що впливають на його параметри і рівень.

Управління юридичними ризиками повинно відбуватися на тому рівні організації, де цей ризик виникає, а також за допомогою функцій незалежної перевірки і контролю ризиків – на найвищих рівнях управління і на рівні спостережної ради. Це дасть змогу уникнути непродуманих рішень і помилок, а також ефективніше використовувати ресурси банку.

У своїй діяльності банки повинні створити комплексну систему ризик-менеджменту, яка б забезпечувала надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу всіх видів ризику на всіх рівнях організації, в тому числі з урахуванням взаємного впливу різних категорій ризиків, а також вирішувала питання конфлікту завдань між необхідністю отримання доходу та мінімізації ризиків.

Зеленський, В. Організація банківського нагляду на основі оцінки чутливості банку до ризиків [Текст] / В. Зеленський ; наук. кер. Д.М. Лук'янець // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє : збірник тез доповідей XI Науково-практичної конференції студентів (22 квітня 2008 р.) та XII Науково-практичної конференції студентів (23 квітня 2009 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 15-18.